

1. Ο Διγενής κι ο Χάροντας (Κωστής Παλαμάς)

https://www.youtube.com/watch?v=Zxmdj_IRTKA

Καβάλα πάει ο Χάροντας τον Διγενή στον Άδη κι άλλους μαζί.
Κλαίει, δέρνεται τ' ανθρώπινο κοπάδι.
Και τους κρατεί στου αλόγου του δεμένους τα καπούλια,
της λεβεντιάς τον άνεμο, της ομορφιάς την πούλια.
Και σα να μην τον πάτησε του Χάρου το ποδάρι
ο Ακρίτας μόνο ατάραχα κοιτάει τον καβαλάρη
“Ο Ακρίτας είμαι, Χάροντα δεν περνώ με τα χρόνια.
Μ' άγγιξες και δε μ' ένοιωσες στα μαρμαρένια αλώνια;
Εγώ είμαι η ακατάλυτη ψυχή των Σαλαμίνων,
στην Εφτάλοφην έφερα το σπαθί των Ελλήνων.
Δε χάνομαι στα Τάρταρα, μονάχα ξαποσταίνω,
στη ζωή ξαναφαίνομαι και λαούς ανασταίνω!”

2. Πάρθεν η Ρωμανία (παραδοσιακό του Πόντου)

<https://www.youtube.com/watch?v=WpIhgMSp9tE>

Ένα πουλί, καλό πουλί, έβγαινε από την Πόλη,
ουδέ σ' αμπέλια κόνεψε, ουδέ σε περιβόλια,
επήγε και εκόνεψε στις Αγια-Σοφιάς την Πόρτα.
Έδειξε το 'να το φτερό, στο αίμα βουτηγμένο.
Έδειξε τ' άλλο το φτερό, χαρτί βαστά γραμμένο.
Αυτό κανείς δεν τ' αναγνώθει, κανείς δεν ξέρει τι λέει,
μηδέ κι ο Πατριάρχης μου με όλους τους παπάδες.
Κι ένα παιδί, καλό παιδί, πάει και αναγνώθει.
Μόλις αναγνώθει, αρχίζει και κλαίει και κρούει την καρδιά του:
— Αλί εμάς και βái εμάς, 'πάρθεν η Ρωμανία!

3. Οι Ελεύθεροι Πολιορκημένοι (Διονύσιος Σολωμός)

<https://www.youtube.com/watch?v=qmt0BvBiK9w>

Άκρα του τάφου σιωπή στον κάμπο βασιλεύει·
Λαλεί πουλί, παίρνει σπυρί, κι' η μάνα το ζηλεύει.
Τα μάτια η πείνα εμαύρισε· στα μάτια η μάνα μνέει·
Στέκει ο Σουλιώτης ο καλός παράμερα και κλαίει:
«Έρμο τουφέκι σκοτεινό, τι σ' έχω 'γω στο χέρι;
Οπού συ μου 'γινες βαρύ κι ο Αγαρηνός το ξέρει.»

4. Η Δέσπω (δημοτική ποίηση)

<https://www.youtube.com/watch?v=UINC7An8qss>

[Αχός](#) βαρύς ακούεται, πολλά τουφέκια πέφτουν.
Μήνα σε γάμο ρίχνονται, μήνα σε [χαροκόπι](#);
Ουδέ σε γάμο ρίχνονται, ουδέ σε χαροκόπι,
η Δέσπω κάνει πόλεμο με νύφες και μ' αγγόνια.
Αρβανιτιά την πλάκωσε στου Δημουλά τον πύργο.
«Γιώργαινα, ρίξε τ' άρματα, δεν είν' εδώ το Σούλι.
Εδώ είσαι σκλάβα του πασά, σκλάβα των Αρβανίτων.
– Το Σούλι κι αν προσκύνησε, κι αν τούρκεψεν [η Κιάφα](#),
η Δέσπω αφέντες [Λιάπηδες](#) δεν έκανε, δεν κάνει».
Δαυλί στο χέριν άρπαξε, κόρες και νύφες κράζει:
«Σκλάβες Τούρκων μη ζήσομε, παιδιά μ', μαζί μου ελάτε».
Και τα φυσέκια ανάψανε κι όλοι φωτιά γενήκαν.

5. Η καταστροφή των Ψαρών (Δ. Σολωμός)

<https://www.youtube.com/watch?v=JbCA5Uw2ptw>

Στων Ψαρών την ολόμαυρη ράχη
Περπατώντας η Δόξα μονάχη
Μελετά τα λαμπρά παλικάρια
Και στην κόμη στεφάνι φορεί
Γινομένο από λίγα χορτάρια
Που είχαν μείνει στην έρημη γη

6. Της Πάργας (δημοτική ποίηση)

Τρία πουλιά απ' την Πρέβεζα διαβήκανε στην Πάργα.
Το 'να κοιτάει την ξενιτιά, τ' άλλο τον Αϊ-Γιαννάκη,
το τρίτο το κατάμαυρο μοιρολογάει και λέει:
«Πάργα, Τουρκιά σε πλάκωσε, Τουρκιά σε τριγουρίζει.
Δεν έρχεται για πόλεμο, με προδοσιά σε παίρνει.
Βεζίρης δε σ' ενίκησε με τα πολλά τ' [ασκέρια](#).
Έφευγαν Τούρκοι σα λαγοί το παργινό τουφέκι,
κι οι [Λιάπηδες](#) δεν ήθελαν να 'ρθουν να πολεμήσουν.
Είχες λεβέντες σα θεριά, γυναίκες αντρειωμένες,
[που 'τρωγαν](#) βόλια για ψωμί, μπαρούτι για προσφάγι.
Τ' [άσπρα](#) πουλήσαν το Χριστό, τ' άσπρα πουλούν και σένα.
Πάρτε, μανάδες τα παιδιά, παπάδες τους Αγίους.
Άστε λεβέντες τ' άρματα κι αφήστε το τουφέκι,
σκάψτε πλατιά, σκάψτε βαθιά όλα σας τα [κιβούρια](#),
και τ' αντρειωμένα κόκαλα ξεθάψτε του γονιού σας.
Τούρκους δεν επροσκύνησαν, Τούρκοι μην τα πατήσουν».

7. ΖΑΛΟΓΓΟ (Χρήστος Χρηστοβασίλης)

<https://www.youtube.com/watch?v=awvHUFagkOo>

Γυναίκες στην Ανατολή, γυναίκες και στη Δύση...
Άλλες με μάτια γαλανά, κι άλλες με μάτια μαύρα,
Κι άλλες με καταγάλαζια, που τα 'χουν οι άγγελοι...
Άλλες πρωτεύουν στο χορό και στο τραγούδι άλλες
Και στο καλό νοικοκυριό και στα γλυκά τα λόγια.
Αλλά γυναίκες άντρισες, στρατιώτισσες γυναίκες,
Δεν είχαν η Ανατολή, δεν είχαν ούτε η Δύση.

Τέτοιες γυναίκες μοναχά στο Σούλι γεννήθηκαν.
Τέτοιες γυναίκες γέννησαν στο Σούλι τους Σουλιώτες!
Το μαρτυράει η Τζαβέλαινα, το μαρτυράει η Δέσπω,
Το μαρτυράει με το σπαθί του Μπότσαρη η Ελένη,

Κι οι βράχοι αυτοί οι περίδοξοι του φοβερού Ζαλόγγου.

Ζάλογγο! όνομα ιερό, πανένδοξο, μεγάλο.

Αγιαστήρι αθάνατο, υπέρτατη θυσία,

Χορός εξήντα γυναικών, από το Κακοσούλι,

Βωμός αιώνιος, κι άφθαστος της γυναικείας ανδρείας.

Ω! δεν υπάρχει πουθενά στη Γη την Οικουμένη

Άλλο κανένα Ζάλογγο κι αυτοθυσία τέτοια!

Τέτοιες γυναίκες χόρεψαν σ' αυτούς εδώ τους βράχους

Και πήδησαν ελεύθερες με τα παιδιά στα χέρια,

Στο χάος κάτω το φριχτό, στο στόμα του θανάτου,

Να σώσουνε την πίστη τους και την αγνή τιμή τους,

Για να μη πέσουν ζωντανές στα τούρκικα τα χέρια,

Κι έγραψαν με το αίμα τους, το χιλιοτιμημένο,

Στην Ιστορία αθάνατη ηρωική σελίδα!

Τέτοιες γυναίκες άντρισες, στρατιώτισσες γυναίκες,

Σαν τούτες, που χορέψανε στους βράχους του Ζαλόγγου,

Δεν είχε η Ανατολή, δεν είχε ούτε η Δύση,

Το Σούλι μόνο γέννησε και κάνας άλλος τόπος!

8. Το ελληνόπουλο (του Βίκτωρ Ουγκώ σε μετάφραση Κωστή Παλαμά)

https://www.youtube.com/watch?v=5pvYODemD_A

Τούρκοι διαβήκαν. Χαλασμός... θάνατος πέρα ως πέρα.

Η Χίο, τ' όμορφο νησί, μαύρη απομένει ξέρα.

Με τα κρασιά, με τα δεντρά τ' αρχοντονήσι, που βουνά και σπίτια και λαγκάδια

και στο χορό τις λυγρές καμιά φορά τα βράδια

καθρέφτιζε μεσ' τα νερά.

Ερμιά παντού. Μα κοίταξε κι απάνου εκεί στο βράχο,

στου κάστρου τα χαλάσματα κάποιο παιδί μονάχο

κάθεται. Σκύβει θλιβερά το κεφαλάκι, στήριγμα και σκέπη του απομένει

μόνο μian άσπρη αγράμπελη σαν αυτό ξεχασμένη
μεσ' την αφάνταστη φθορά.

Φτωχό παιδί, που κάθεσαι ξυπόλυτο στις ράχες
για να μην κλαις λυπητερά, τ' ήθελες τάχα να 'χες,
για να τα ιδώ τα θαλασσιά
ματάκια σου ν' αστράψουνε, να ξαστερώσουν πάλι
και να σηκώσεις χαρωπά σαν πρώτα το κεφάλι
με τα μαλλάκια τα χρυσά;

Τι θέλεις άτυχο παιδί, τι θέλεις να σου δώσω
για να τα πλέξεις ξέγνοιαστα, για να τα καμαρώσω,
ριχτά στους ώμους σου πλατιά μαλλάκια, που του ψαλιδιού δεν τα 'χει αγγίξει η κόψη
και σκόρπια στη δροσάτη σου τριγύρω γέρνουν όψη
και σαν την κλαίουσα την ιτιά;

Σαν τι μπορούσε να σου διώξει τάχα το μαράζι;
Μήπως το κρίνο απ' το Ιράν, που του ματιού σου μοιάζει;

Μην ο καρπός απ' το δεντρί
που μεσ' στη μουσουλμανική παράδεισο φυτρώνει,
κι έν' άλογο χρόνια εκατό κι αν πιλαλάει, δε σώνει
μεσ' απ' τον ίσκιο του να βγει;

Μην το πουλί που κελαηδάει στο δάσος νύκτα μέρα
και με τη γλύκα του περνάει και ντέφι και φλογέρα;

Τι θες κι απ' όλα τα αγαθά τούτα;

Πες. Τ' άνθος, τον καρπό; Θες το πουλί;

-Διαβάτη,

μου κράζει το Ελληνόπουλο με το γαλάζιο μάτι:

Βόλια, μπαρούτι θέλω. Να.

9. Ο Σαμουήλ (Αριστοτέλης Βαλαωρίτης)

-Καλόγερε, τι καρτερείς κλεισμένος μες στο Κούγκι;

Πέντε νομάτοι σου 'μειναν – κ' εκείνοι λαβωμένοι!

Κι είναι χιλιάδες οι εχθροί που σ' έχουνε ζωσμένο!

Έλα να δώσεις τα κλειδιά, πέσε να προσκυνήσεις,

κι ο αφέντης ο Βελή πασας δεσπότη θα σε κάμει!

Εδώ ποδάρι άπιστο ποτέ δε θα τολμήσει
(ποτέ ! το είπα, τ' όρκισα) το Κούγκι να πατήσει.
Μαζί μου παίρνω τα κλειδιά, πλάστη μου,
δεν τ' αφήνω -ούτε σ' εσέ τα δίνω !
Εκεί ψηλά στον ουρανό να τα φορεί στη μέση
ο Σαμουήλ ο δούλος σου θα σε παρακαλέσει...
Πατέρα μου, μη πειραχθείς – κάμε μου αυτή τη χάρη:
άλλος να μη τα πάρει!

Ο Διάκος (δημοτική ποίηση)

Τρία πουλάκια κάθονταν στου Διάκου το ταμπούρι,
το 'να τηράει τη Λειβαδιά και τ' άλλο το Ζητούνι,
το τρίτο το καλύτερο μοιρολογάει και λέει:
«Πολλή μαυρίλα πλάκωσε, μαύρη σαν καλιακούδα
-Μην ο Καλύβας έρχεται, μην ο Λεβεντογιάννης;
-Ουδ' ο Καλύβας έρχεται, ουδ' ο Λεβεντογιάννης,
Ομέρ Βρυώνης πλάκωσε με δεκαοχτώ χιλιάδες.
Ο Διάκος, σαν τ' αγροίκησε, πολύ του κακοφάνει.
Ψηλή φωνήν εσήκωσε, τον πρώτον του φωνάζει.
«Τον ταϊφά μου σύναξε, μάσε τα παλικάρια,
δώσ' τους μπαρούτι περισσή και βόλια με τις φούχτες,
γλήγορα και να πιάσουμε κάτω την Αλαμάνα,
που 'ναι ταμπούρια δυνατά κι όμορφα μεταρίζια».
Κι ο Ομέρ Βρυώνης μυστικά στο δρόμο τον ερώτα:
-Γίνεσαι Τούρκος, Διάκο μου, την πίστη σου ν' αλλάξεις,
να προσκυνήσεις στο τζαμί, την εκκλησιά ν' αφήσεις;
-Πάτε και σεις κι η πίστη σας, μουρτάτες να χαθείτε!
Εγώ Γραικός γεννήθηκα, Γραικός θε ν' αποθάνω!...».

10. Τσάμικος (Νίκος Γκάτσος)

https://www.youtube.com/watch?v=8oUHeQkn_34

Στα κακοτράχαλα τα βουνά
με το σουράβλι και το ζουρνά
πάνω στην πέτρα την αγιασμένη

χορεύουν τώρα τρεις αντρειωμένοι.

Ο Νικηφόρος κι ο Διγενής

κι ο γιος της Άννας της Κομνηνής.

Δική τους είναι μια φλούδα γης

μα εσύ Χριστέ μου τους ευλογείς

για να γλιτώσουν αυτή τη φλούδα

απ' το τσακάλι και την αρκούδα.

Δες πώς χορεύει ο Νικηταράς

κι αηδόνι γίνεται ο ταμπουράς.

Από την Ήπειρο στο Μοριά

κι απ' το σκοτάδι στη λευτεριά

το πανηγύρι κρατάει χρόνια

στα μαρμαρένια του Χάρου αλώνια.

Κριτής κι αφέντης είν' ο Θεός

και δραγουμάνος Του ο λαός.

<https://www.youtube.com/watch?v=0FT4Rxb0yvs>

<https://www.youtube.com/watch?v=UYZMrFWnMes>